

Сумський національний
аграрний університет

Університет, що вивчає життя!

РОБОТА

на здобуття премії Президента України

для молодих вчених

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНИХ

ПІДПРИЄМСТВ: ШЛЯХ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У ЧАСИ ВІЙНИ

08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності)

ШУМКОВА ВІКТОРІЯ ІГОРІВНА

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
маркетингу та логістики Сумського національного
аграрного університету,

дата народження - 21.11.1992 р.

SNAU.EDU.UA

Актуальність роботи обумовлена великою роллю аграрного сектору в економіці України, зокрема у забезпеченні продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни, особливо у періоди військових конфліктів. У зв'язку з нестабільною політичною ситуацією, постійними змінами у законодавстві та наявністю загроз фізичному існуванню активів, виникає нагальна потреба в адаптації стратегій економічної безпеки, які допомагають підприємствам не тільки виживати, але й продовжувати розвиватися

Наукова новизна одержаних результатів

вперше: виділено як окрему, страхову складову економічної безпеки сільськогосподарського підприємства при проведенні розрахунків інтегрального показника моделі оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства, що ґрунтується на визначенні індикатора рівня страхової безпеки та показника рівня страхового самозабезпечення, які дозволяють оцінити наявну можливість сільськогосподарського підприємства за рахунок власних коштів та коштів страхових компаній покрити імовірні збитки за агроризиками

удосконалено: поняття «економічна безпека сільськогосподарського підприємства», яке на відміну від існуючих, характеризує дане поняття з точки зору системи, що складається з основних і забезпечуючих складових, які в процесі комплексної взаємодії забезпечують прийнятний для сільськогосподарського підприємства стан економічної безпеки

СНАУ

Університет,
що вивчає життя

Економічна безпека підприємства – це система основних (організаційно-управлінська, фінансова, кадрова, техніко-технологічна, правова, інформаційна, екологічна, силова, інвестиційна, ринкова та інтерфейсна безпеки) та забезпечуючих (страхова безпека) складових, які шляхом безпосередньої, комплексної та постійної взаємодії між собою забезпечують такий стан, при якому підприємство ефективно використовує наявні власні, залучені та позичені ресурси, покращуючи при цьому існуючий економічний потенціал, має значні конкурентні переваги на існуючих ринках та має можливість покращити свої ринкові відносини, запроваджує заходи із покращення стану виробництва, що у майбутньому захистить його від впливу негативних внутрішніх і зовнішніх факторів.

Забезпечення економічної безпеки дасть можливість підприємствам підвищити ефективність ведення господарської діяльності, мати конкурентні переваги, більш оптимально використовувати наявні ресурси, зменшити вплив негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також підвищити прибутковість своєї діяльності.

СНАУ

Університет,
що вивчає життя

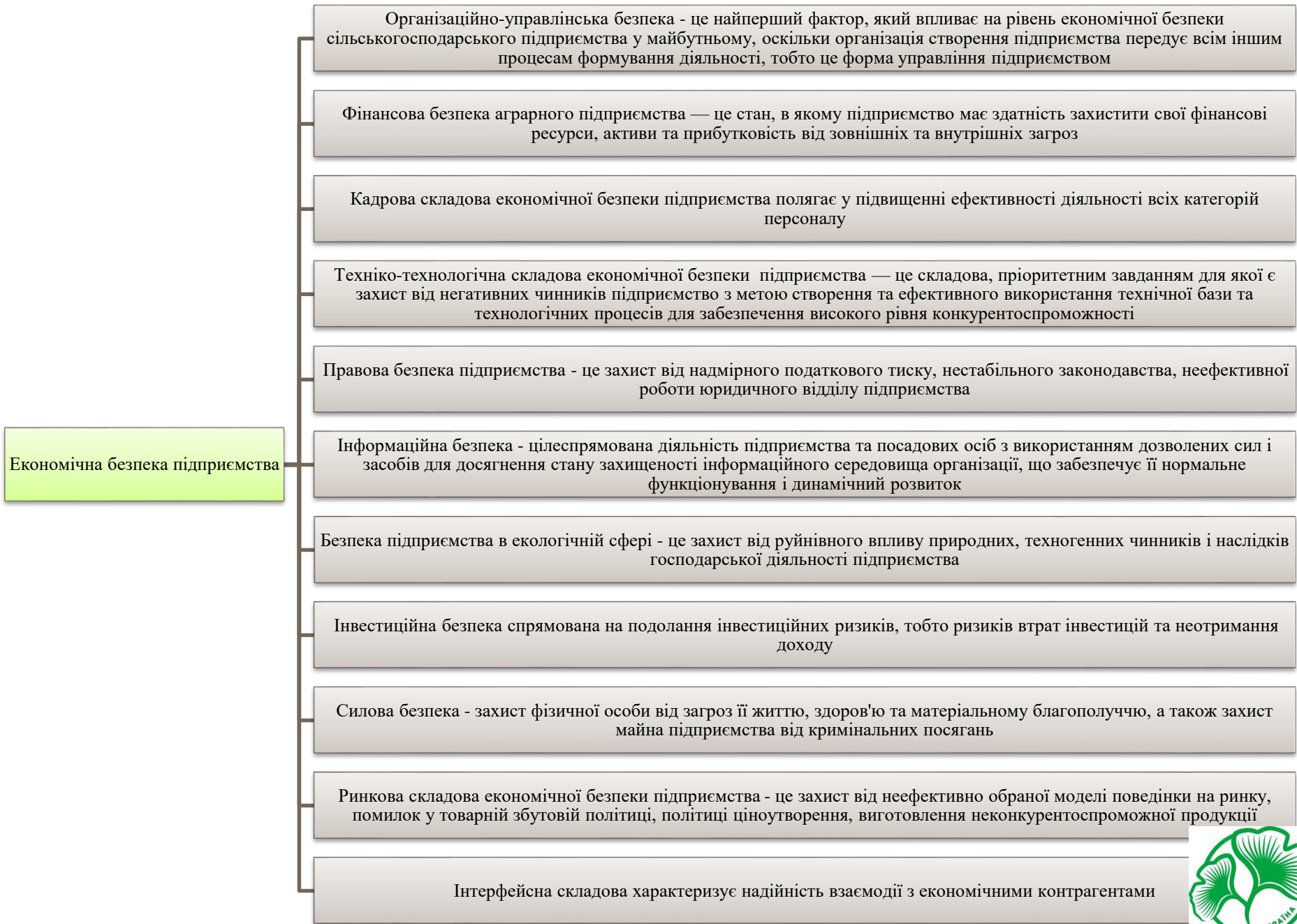

Рисунок 1 – Складові елементи економічної безпеки аграрних підприємств

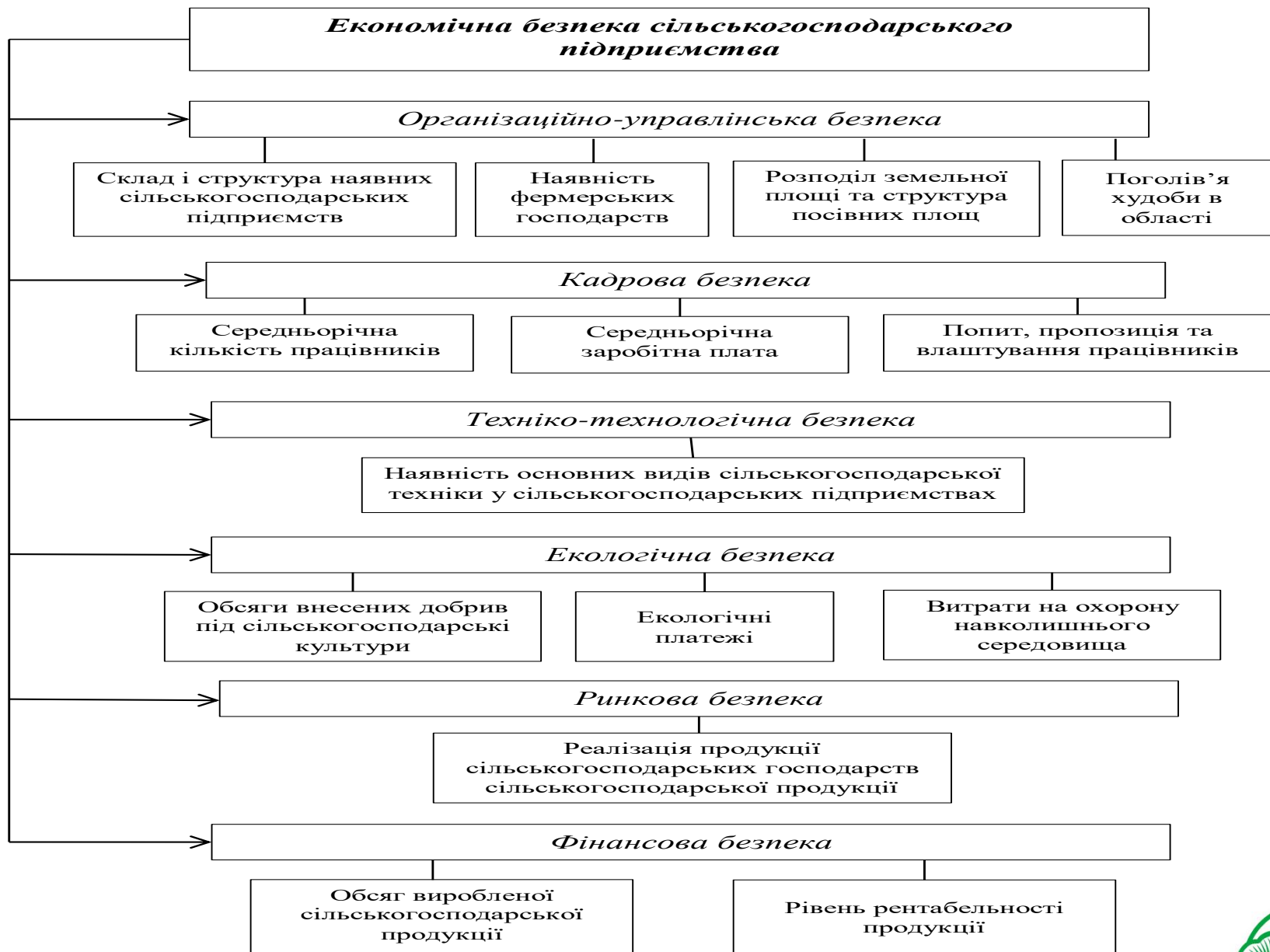

Рисунок 2 - Показники для оцінки рівня економічної безпеки

Страхова складова економічної безпеки аграрного підприємства забезпечує фінансовий захист від різноманітних ризиків, що часто виникають у сільськогосподарській діяльності, зокрема, через високу залежність від природних умов, ринкових коливань та інших зовнішніх факторів. Впровадження ефективної страхової стратегії дозволяє аграрному підприємству значно знизити ризики і забезпечити більшу економічну стабільність і безпеку в довгостроковій перспективі

Система оцінки і аналізу економічної безпеки сільськогосподарського підприємства містить у собі сукупність послідовних, взаємозалежних між собою блоків, етапів діяльності, систематизованих і пристосованих (зорієнтованих) до цих завдань методик, методів, моделей, що дають можливість виявити, оцінити і зменшити вплив господарського ризику до прийняттого рівня з мінімальними витратами корпоративних ресурсів.

Завдяки оцінці рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств можна проаналізувати ефективність діяльності підприємства, виявити його проблемні ділянки та попередити можливі загрози ведення бізнесу, що можуть виникнути внаслідок того чи іншого ризику.

СНАУ

Університет,
що вивчає життя

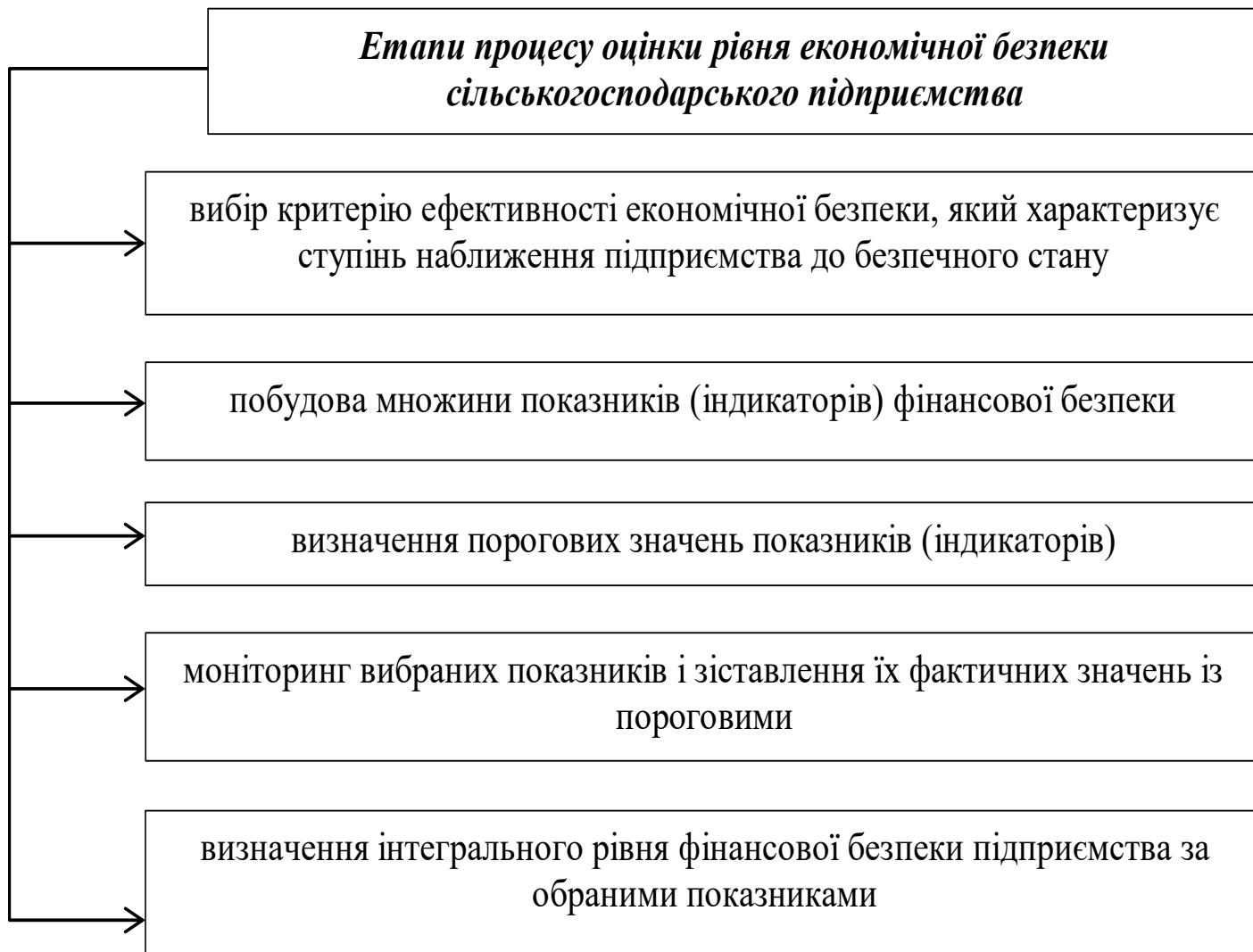

Рисунок 3 - Основні етапи процесу оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства

Індикатор рівня страхової безпеки

показує здатність підприємства покрити збитки за рахунок власних коштів та коштів страхової компанії за існуючими договорами страхування. Нормативне значення показника – не більше 0,3.

$$I_l = \frac{(Q_c + R_l)}{L_a},$$

- де I_l – індикатор рівня страхової безпеки;
- Q_c – сума страхового відшкодування за договорами страхування;
- R_l – резервні кошти, використані на покриття збитків;
- L_a – збитки під час ведення сільськогосподарської діяльності.

Рівень страхового самозабезпечення

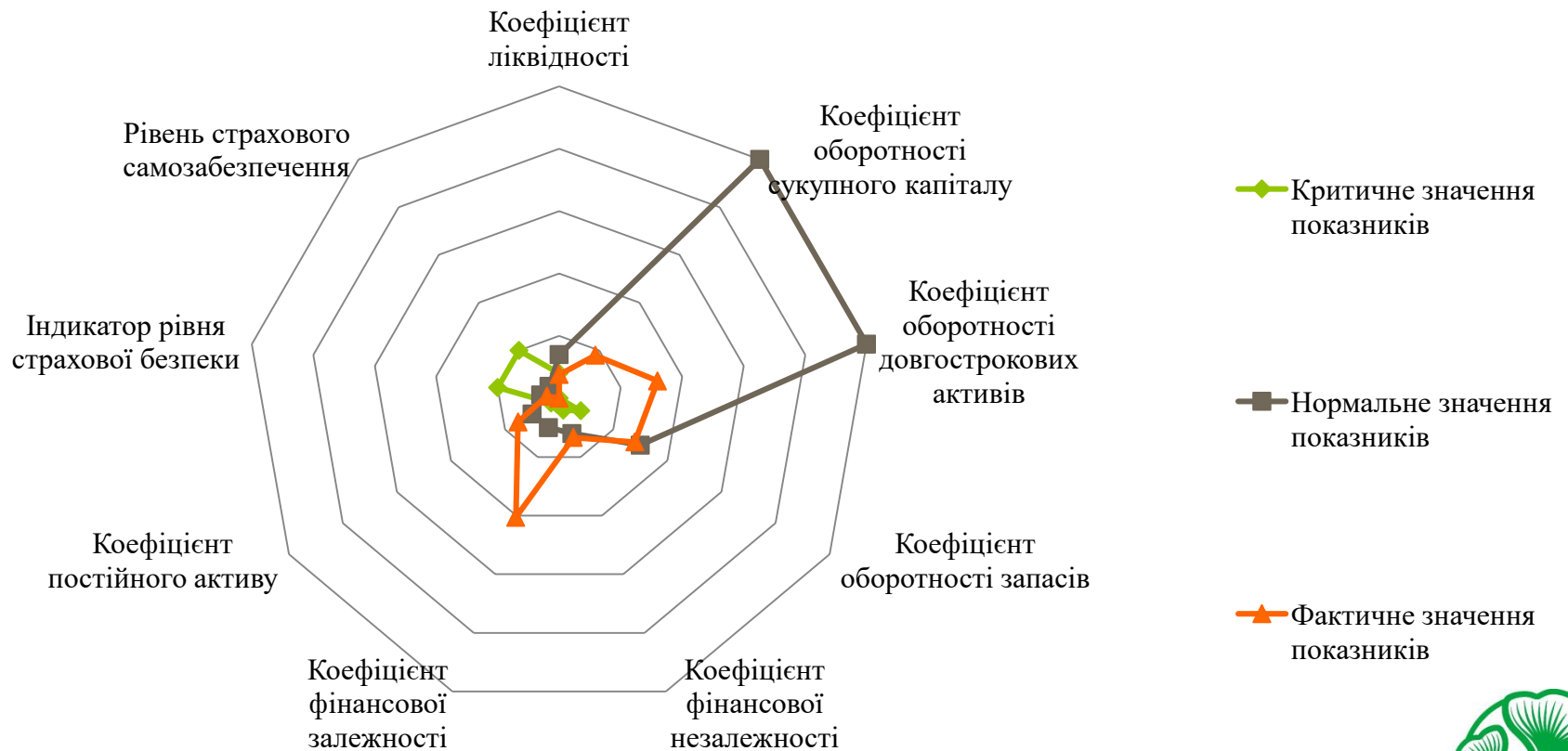
показує обсяг можливих фондів самострахування у власному капіталі сільськогосподарського підприємства. Нормативне значення показника – не більше 0,25.

$$L_{si} = \frac{R_s}{C_p - R_s},$$

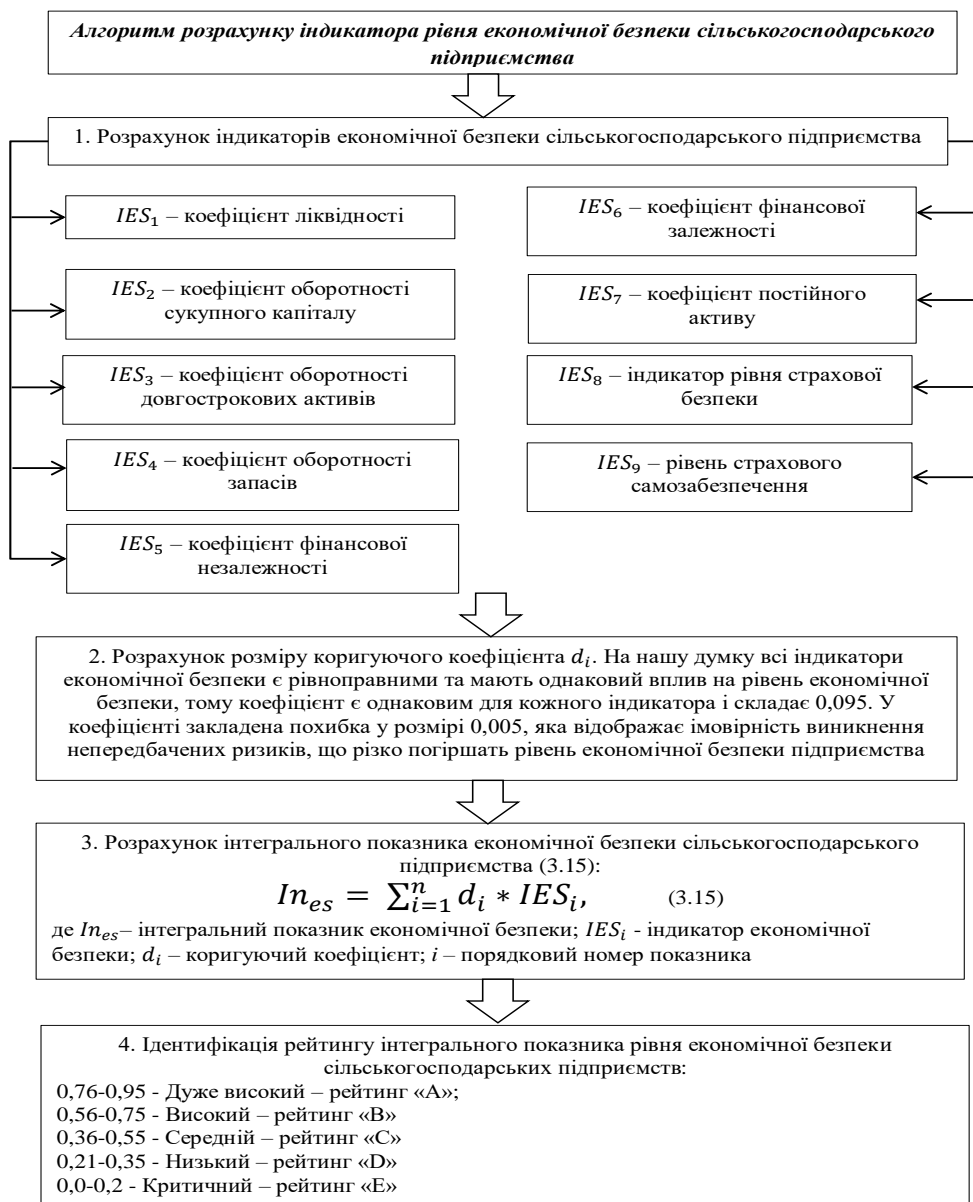
- де L_{si} – рівень страхового самозабезпечення;
- R_s – фонди самострахування;
- C_p – власний капітал.

Інтегральний показник рівня економічної безпеки сільськогосподарського підприємства визначається з використанням графічного та індексного методів

Графічний метод

Індексний метод

Індикатор	Розрахований показник
IES_1	0,38
IES_2	0,9
IES_3	1,6
IES_4	1,4
IES_5	0,67
IES_6	1,03
IES_7	0,76
IES_8	0,2
IES_9	0,001

$$In_{es} = (0,38 * 0,095) + (0,9 * 0,095) + (1,6 * 0,095) + (1,4 * 0,095) + (0,67 * 0,095) + (1,03 * 0,095) + (0,76 * 0,095) + (0,2 * 0,095) + (0,001 * 0,095) = 0,66$$

0,66 – Високий – Рейтинг «В».

Стратегії поєднання сталого розвитку та економічної безпеки для аграрного підприємства

Впровадження інновацій, які зменшують вплив на довкілля та оптимізують використання ресурсів

Зосередження на зниженні відходів та покращенні використання ресурсів, як наприклад, вода, енергія, та сировина

Розвиток стійких ланцюгів постачання не тільки зменшує ризики пов'язані з волатильністю цін на ресурси або ризики дефіциту, але й підвищує репутацію підприємства

Врахування екологічних та соціальних ризиків у процесі управління ризиками підприємства

Розвиток програм корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), які зосереджені на підтримці спільноти та збереженні довкілля

Постійний діалог із зацікавленими сторонами, включаючи інвесторів, клієнтів, співробітників та місцеві громади

СНАУ

Університет,
що вивчає життя

Заходи щодо підтримки економічної безпеки під час війни

Захід	Опис	Приклади
Розподіл ризиків	Диверсифікація постачальників і ринків збуту	Використання альтернативних постачальників; пошук нових ринків збуту у безпечних регіонах
Страховання	Застосування спеціальних програм страхування	Страховання від воєнних дій, страхування врожаю та майна
Заходи фізичної безпеки	Захист об'єктів і персоналу	Встановлення захисних бар'єрів, організація охорони, застосування технологій відеоспостереження
Гнучке планування виробництва	Адаптація планів виробництва до змінних умов	Переключення на культури, які вимагають менше ресурсів або менш чутливі до зовнішніх умов
Логістична адаптація	Зміна транспортних маршрутів та способів доставки	Використання альтернативних маршрутів та транспортних засобів
Фінансовий резерв	Створення резервних фондів для непередбачених витрат	Відкладення коштів на спеціальні рахунки для надзвичайних ситуацій
Технологічна гнучкість	Використання технологій, що зменшують залежність від людських ресурсів	Автоматизація процесів, що може знизити потребу в ручній праці під час війни

SHAU

Університет,
що вивчає життя

Висновок. Враховуючи всі аспекти економічної безпеки аграрних підприємств в умовах війни, можна зробити висновок, що інтегрований підхід до управління ризиками та захисту ресурсів є ключовим для забезпечення не тільки стійкості, але й розвитку підприємств. Застосування стратегій, таких як диверсифікація постачальників і ринків, адаптація виробництва, та впровадження страхування, дозволяє мінімізувати вплив зовнішніх шоківих факторів і підтримувати економічну стабільність. Страхова компонента відіграє важливу роль, оскільки вона надає фінансовий захист та сприяє швидкому відновленню після можливих збитків. Важливою є також гнучкість у логістичних рішеннях та використанні технологій, які забезпечують продовження діяльності під час кризи. Всі заходи сприяють не лише виживанню підприємств у короткостроковій перспективі, але й формують основу для їх сталого розвитку, інтегруючи принципи екологічної та соціальної відповідальності. Зміцнення економічної безпеки відображається на здатності аграрних підприємств розвивати конкурентні переваги та покращувати свої ринкові позиції, що є важливим для національної економіки та продовольчої незалежності країни. Загалом, забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств у часи війни підсилює їх стійкість і допомагає зберегти робочі місця, що сприяє соціальному згуртуванню стабільності у регіонах.

Список публікацій, у яких викладена робота

1. Borisova V., Samohkina I., Rybina L., Shumkova V. Motivational Management of the Environmentally Sound Development of Agricultural Enterprise in Ukraine. *International Journal of Ecology & Development*: Volume 35, Year 2020, Issue 2. P. 102-120. URL: <http://www.ceserp.com/cp-jour/index.php/ijed/issue/view/492>
2. Hryhoriv Y., Nechyporenko V., Butenko A., Lyshenko M., Kozak M., Onopriienko I., Shumkova O., Shumkova V., Kriuchko L. Economic Efficiency of Sweet Corn Growing with Nutrition Optimization. *Agraarteadus Journal of Agricultural Science* 1 XXXIII 2022 P. 81-87 https://agrt.emu.ee/en/?J. Agr. Sci. 2022/2022_0_XXXIII_0_1
3. Karbivska, U., Butenko, Y., Nechyporenko, V., Shumkova, O., Shumkova, V., Tymchuk, D.S., Tymchuk, N., Litvinov, D., Hotvianska, A., Toryanik, V. Ecological and economic efficiency of growing on dark gray soils of bean-cereal grasses. *Journal of Agricultural Science: Agraarteadus*. 2022. vol. 33(2). P. 404–409. URL: <https://dspace.emu.ee/handle/10492/7717>
4. Shumkova O., Shumkova V., Usage of matrix methods for developing the strategy of agricultural enterprise. Business Risk in Changing Dynamics of Global Village 2: Monograph / Edited by Nataliia Marynenko, Pradeep Kumar, Iryna Kramar. Nysa: Publishing Office University of Applied Sciences in Nysa, 2019. P. 437-446.
5. Shumkova V.I. Practical Use of the Assessment Methods of Economic Security of Agricultural Enterprises. *European journal of economics and management*. 2016. Vol. 2, № 6. P.44-48.
6. Shumkova V.I. Shumkova O.V. Insurance of ecological risks as a way of preserving the economic security of agricultural enterprises of Sumy region. *National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine. Collective monograph*. 2016. Vol. 3. "Izdevnieciba "Baltija Publishing". P. 440-457.
7. Shumkova Viktoriia, Shumkova Olena. Marketing management of investment and innovation activity of agricultural enterprises. *European journal of economics and management*. 2019. Volume 5. P. 141-147
8. Шумкова В., Шумкова О. Управління асортиментною політикою аграрного підприємства. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2019. Вип. 2 (21). С. 40-48. URL: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2019/19svipap.pdf>
9. Шумкова В.І, Третякова Ю.В. Детермінанти управління елементами комплексу екологічного маркетингу. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип.5 (22). С. 116-120.
10. Шумкова В.І. Аналіз ринку сільськогосподарського страхування в країнах ЄС. *Науковий економічний журнал «Інтелект XXI»*. 2017. Випуск 2. С.62-69.
11. Шумкова В.І. Використання системи самострахування для забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Випуск 12, частина 2. С. 182-186.
12. Шумкова В.І. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та складові, що забезпечують її сталий розвиток. *Вісник CHAY, серія: економіка та менеджмент*. 2015. №8. С.88-93.
13. Шумкова В.І. Жмайлов В.М. Ринок сільськогосподарського страхування України: проблеми та перспективи розвитку *Ринкова адаптація та економічна безпека сільськогосподарських підприємств: монографія / за наук. ред. Жмайлова В.М., Данька Ю.І., Шумкової О.В./ Суми, «Сумський національний аграрний університет»*. 2018. С.345-372.
14. Шумкова В.І. Методологічні засади економічної безпеки: український та закордонний досвід. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Випуску 13-2. С. 139-144.
15. Шумкова В.І. Мультиризикове страхування як важливий фактор збільшення прибутку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, серія «Економіка і менеджмент»*. 2015. Вип.11. С.158-164.
16. Шумкова В.І. Ринок сільськогосподарського страхування країн ЄС: перспективи та можливості. *Ринкова адаптація та економічна безпека сільськогосподарських підприємств: монографія / за наук. ред. Жмайлова В.М., Данька Ю.І., Шумкової О.В./ Суми, «Сумський національний аграрний університет»*. 2018. С.372-391.
17. Шумкова В.І. Система страхування якості земельних ресурсів як елемент системи страхової безпеки сільськогосподарських підприємств Сумської області. *Детермінанти соціально-економічного розвитку підприємств: монографія*. 2016. Вип.3. Суми, «Сумський національний аграрний університет» С.69-81.
18. Шумкова В.І. Стан ринку страхування сільськогосподарських культур у Сумській області. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2016. Вип. 1 (12). С.163-172.
19. Шумкова В.І. Теоретико-методичні основи забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств: монографія. Суми, 2018. 150 с.
20. Шумкова В.І. Управління персоналом як інструмент соціально-етичного маркетингу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 1 (127). С.87-92.
21. Шумкова В.І. Шумкова О.В. Регіональні аспекти титульного страхування землекористування при орендних відносинах. *Кримський науковий вісник. Науковий журнал*. 2013. №5 (06). С.307-310.
22. Шумкова В.І., Шумкова О.В. Особливості використання АВС-аналізу при дослідженні інтерфейсної (ринкової) складової економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. *Електронне фахове видання «Економіка та суспільство»*. 2017. №9. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua>
23. Шумкова В.І., Шумкова О.В. Особливості ризик-менеджменту у сільському господарстві. *Ринкова адаптація та економічна безпека сільськогосподарських підприємств: монографія / за наук. ред. Жмайлова В.М., Данька Ю.І., Шумкової О.В./ Суми, «Сумський національний аграрний університет»*. 2018. С.297-315.
24. Шумкова О.В., Шумкова В. І. Маркетингове управління конкурентоспроможністю об'єднаної територіальної громади як елемент ринку. Розвиток систем управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: монографія / під ред. О.В.Мандиш. Харків: Видавництво «Стильна типографія», 2020. С. 154-176
25. Шумкова О.В., Шумкова В.І. Особливості міжнародної маркетингової сертифікації послуг. *Економічний простір. Збірник наукових праць*. 2022. № 179 С. С.86-90. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1086>
26. Шумкова О.В., Шумкова В.І., Колодненко Н.В. Взаємозв'язок інноваційного та соціально-етичного маркетингів як джерела формування конкурентних переваг. *Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал* 2023. Вип.1 (33). С.42-47 URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2023/1_33_ukr/9.pdf
27. Приазовський економічний вісник. Електронний науковий журнал 2023. Вип.1 (33). С.42-47 URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2023/1_33_ukr/9.pdf

CHAY
Університет,
що вивчає життя